

MAHALLALARDA IJTIMOY MUAMMOLAR: ANIQLASH, TAHLIL VA SAMARALI YECHIMLAR

Arziqulova Raxima Quziboyevna

Samarqand viloyati Payariq tumani

Yangiobod MFY Mahalla faoli

Annotatsiya: Mahalla instituti O‘zbekistonda aholi bilan bevosita ishlovchi eng muhim ijtimoiy tuzilma hisoblanadi. So‘nggi yillarda mahallalarda ishsizlik, yoshlar muammolari, ijtimoiy himoyaga muhtoj oilalar sonining ortishi va ma‘naviy muhit bilan bog‘liq masalalar dolzarb bo‘lib qolmoqda. Ushbu maqolada 2021–2024-yillar davomida O‘zbekiston Respublikasining turli hududlaridagi 48 ta mahallada o‘tkazilgan ijtimoiy tadqiqot natijalari tahlil qilindi. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, aholi bandligi, yoshlar bilan ishlash va manzilli ijtimoiy yordamni kuchaytirish mahallalardagi muammolarni sezilarli darajada kamaytirishi aniqlandi.

Kalit so‘zlar: mahalla, ijtimoiy muammolar, ishsizlik, yoshlar, ijtimoiy himoya, aholi bandligi, profilaktika.

Kirish

Mahalla — jamiyatning eng quyi, ammo eng ta’sirchan bo‘g‘ini bo‘lib, unda aholining kundalik muammolari shakllanadi va hal etiladi. O‘zbekistonda bugungi kunda 9 400 dan ortiq mahalla mavjud bo‘lib, ularda aholining 100 foizi qamrab olingan. Shu sababli ijtimoiy barqarorlikni ta’minlashda mahalla institutining roli beqiyosdir.

Ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar jarayonida mahallalar zimmasiga yuklatilgan vazifalar ko‘payib, ularni ilmiy asosda boshqarish zarurati yuzaga keldi.

Dolzarbligi: O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi ma’lumotlariga ko‘ra, 2023-yilda:

ishsizlik darajasi 9,2 % ni tashkil etgan;

yoshlar ishsizligi 15–17 % atrofida bo‘lgan;

kam ta’minlangan oilalar ulushi ayrim hududlarda 12–18 % ga yetgan.

Mazkur muammolarning asosiy qismi bevosita mahalla darajasida aniqlanadi. Agar mahallada muammolar o‘z vaqtida hal etilmasa, bu ijtimoiy keskinlik va huquqbuzarliklar sonining oshishiga olib keladi.

Tadqiqot maqsadi: Mahallalarda uchraydigan asosiy ijtimoiy muammolarni statistik jihatdan tahlil qilish, ularning sabablarini aniqlash va samarali yechim mexanizmlarini ishlab chiqish.

Materiallar va tadqiqot usullari: Tadqiqot 2021–2024-yillar davomida olib borildi. Unda:

Samarqand, Jizzax va Qashqadaryo viloyatlaridagi 48 ta mahalla;

1 260 ta xonadon;

4 870 nafar aholi vakillari qamrab olindi.

Quyidagi usullar qo‘llanildi:
ijtimoiy so‘rovnoma;
uyma-uy monitoring;
statistik va solishtirma tahlil;
normativ-huquqiy hujjatlarni o‘rganish.

Tadqiqot natijalari va tahlil:

1. Aholi bandligi

Tadqiqot natijalariga ko‘ra:

so‘rovda qatnashgan aholining 21,4 % doimiy ish joyiga ega emas;

ishsizlarning 58 % ini yoshlar tashkil etgan;

ayollar orasida norasmiy bandlik 34 % ni tashkil qilgan.

Mahallalarda kasbga yo‘naltirish va mikroloyihalar orqali bandlikni ta‘minlash natijasida 2024-yil oxiriga kelib ishsizlik darajasi 6,1 % ga kamaygan.

2. Yoshlar muammolari

O‘rganilgan mahallalarda:

yoshlarning 27 % bo‘sh vaqtini samarali o‘tkazish imkoniga ega emas;

11,8 % yoshlar huquqbuzarlikka moyil guruhga kiradi;

sport va to‘garaklarga jalb etilgan yoshlar ulushi atigi 39 % ni tashkil etgan.

Mahalla–maktab–profilaktika inspektori hamkorligi kuchaytirilgan hududlarda huquqbuzarliklar 18–22 % ga kamaygan.

3. Ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlam

Tadqiqot davomida:

xonadonlarning 14,6 % kam ta‘minlangan;

yolg‘iz keksalar ulushi 6,3 %;

nogironligi bo‘lgan shaxslar yashovchi oilalar 5,1 % ni tashkil etgani aniqlandi.

Manzilli ijtimoiy yordam tizimi joriy etilgach, ijtimoiy murojaatlar soni 30 % ga qisqargan.

4. Ma‘naviy-ma‘rifiy muhit

So‘rov natijalariga ko‘ra:

oilaviy nizolar bilan bog‘liq murojaatlar 17 %;

ajrimlar soni oxirgi 3 yilda 1,3 barobar oshgan;

ma‘naviy-ma‘rifiy tadbirlarda ishtirok etuvchi aholi ulushi 46 % ni tashkil etgan.

Mahalla faollari va psixologlar ishtirokidagi ishlardan so‘ng nizolar 20 % ga kamaygan.

Xulosa

O‘tkazilgan tadqiqotlar shuni ko‘rsatdiki, mahallalardagi ijtimoiy muammolar tizimli va ilmiy yondashuv asosida hal etilgandagina ijobiy natija beradi. Aholi bandligi, yoshlar bilan ishlash, ijtimoiy himoya va ma‘naviy muhitni yaxshilash mahalla barqarorligining asosiy omillari hisoblanadi.

2021–2024-yillardagi tadqiqot natijalariga ko‘ra, mahalla darajasida olib borilgan maqsadli chora-tadbirlar:

ishsizlikni 15–20 % ga,

huquqbuzarliklarni 18 % ga,

ijtimoiy murojaatlarni 30 % ga kamaytirishga xizmat qilgan.

Kelgusida mahallalarda raqamli monitoring tizimlarini joriy etish va fuqarolar faolligini oshirish dolzarb vazifa bo‘lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi “Mahalla to‘g‘risida”gi Qonuni, 2021.
2. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi ma’lumotlari, 2021–2024.
3. Prezident farmon va qarorlari (mahalla tizimi bo‘yicha).
4. Ijtimoiy boshqaruv va fuqarolik jamiyati. Toshkent, 2022.
5. Mahalla faoliyatini rivojlantirish bo‘yicha metodik qo‘llanma, 2023.
6. Central Asia Social Research Journal, 2022.
7. Ijtimoiy siyosat asoslari. O‘quv qo‘llanma, 2021.